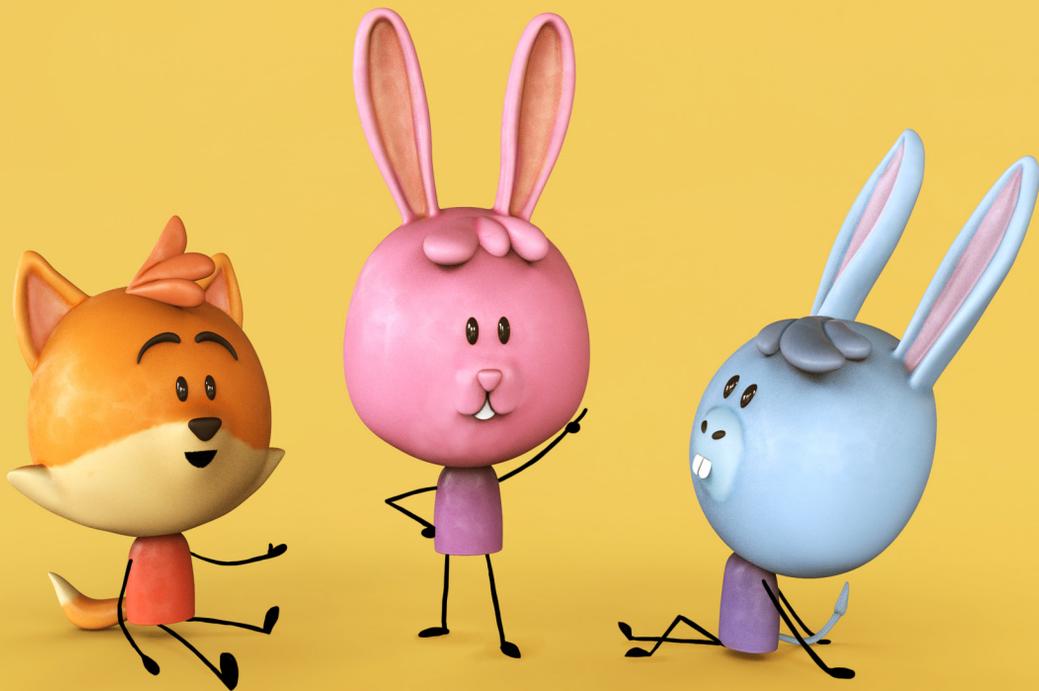

Yä pa na'ba ge ga'tho bi m'ai

Lengua: Hñahñu
(Otomí del Valle del Mezquital)

Nuna t'umfist'ofu dā za dā hñetiui ha rá m'ui: yā dāda ne yā t'ubātsi, gehni ngu n'a rá mpefi gá nt'utāte ge ungā rá 'ñuu dā hmāñ'ā rá thogi rá hñeni, ne dā mpatā nt'aniui n'a ngu n'a'u di 'ñāmbābi'u yā mfeni. Nu'bu ne dā fādi mats'uū ha ma hño, ne dā thāni 'ra yā nts'ofu gá njot'ā nsu, dā za gi hyoni ha rá nxii gá ñot'i'ā rá Hmunts'ā Nzaki Manxotho Nximhai hñāmfo t'ēmbi Organización Mundial de la Salud. Kut'i nuua: <https://www.who.int/es>.

N'a rä pa, bi sikägihee
ge ma dä njot'i 'ra yä
mut'a pa nu'ü yä ngu gä
nt'utäte, ha himi tsa
gä pöhñe ma nguhe
nu'ü yä ya'ä.

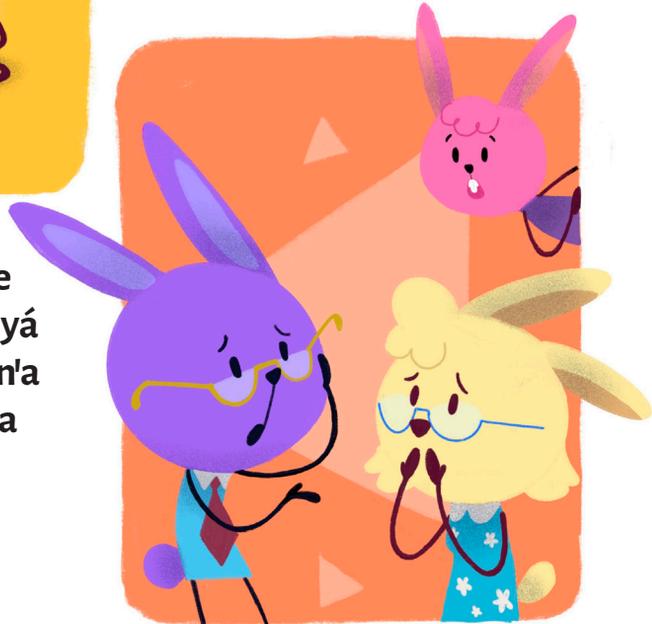
**Rá hyax'ä dá nk'äts'i ha rä kuhyats'i ha dä handi ge ha
rä 'ñuu hinto mi 'yoni.**

Ma t'uku mi ntso'mi
ne xa mi hñei ge himi
tsa gä poñhe rä nt'eni.

Ha nehe, dä nuu ge
nu'u ma dada, mi tu yá
müi, ha mi noñ'u ge n'a
rä hñeni xa rä dāma
hñoste. Ha dá tsa
ge dá ntsu.

¿Hánja thogi nuna?
Bi ñ'ani'ä ma t'ujju.

Ma dada bi xikägihe n'a rä
'bede nu'ä bi metuäbi'ä rä
'yothete...

Nge'ä nu'ä rä xi'minit'u'ts'ozu'ue, bi ñ'embäbi'ä rä 'yothete, ge'ä
n'a rä 'ra'yo t'u'ts'ozu'ue ge ja rá mudi bi boho ot'ä 'ra yä zäna.

¿Te 'be'ä gi ena?
Rä xi'min...

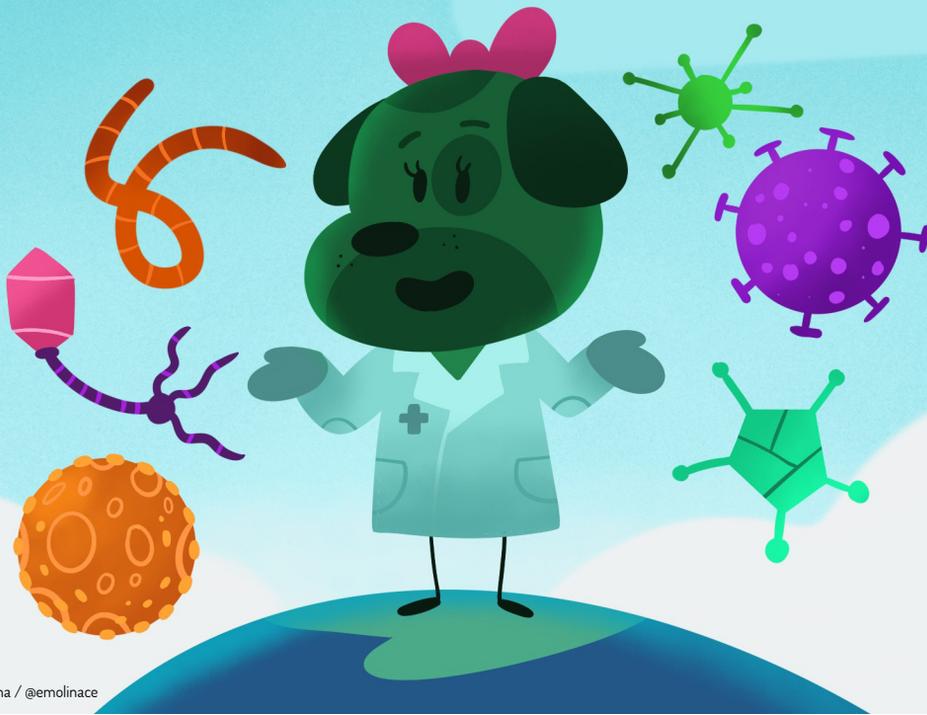
¿Te 'be'ä n'a rä
t'ũts'ozu'ue?

Yä t'ũts'ozu'ue ge'ũ ngu 'ra yä zu'uę xa yä t'ũki ge hingi tsa gi hyandi,
ha nu'bũ dä yũt'ä ha ri ndo'yo japi ge dä nex'ä'í,
ha n'andi ja'i ge gi hñeni.

Nu'ü yä jä'i xa nets'i hä'ä rä t'uts'ozu'ue mbo rá
ndo'yo, ha nu'bü dä ña eni ha rä ndähi nu'ü yä
t'uts'ozu'ue. Nu'bü dä zot'e ha yá da, rá xiñu ne
ha rá ne'ä ma n'a rä jä'i, ne'ü dá za dä nets'ebi.

Ja ndunthi 'ra n'añ'o'ụ yä t'uts'ozu'ue, ha nu'ụ ma n'a xa fädi
ha ne xa yä neste dä za dä ja'i gi hñengä ụña, ge'bu dä za dä
zu'äi rä thehe, rä nzoö, rä ụ'yuga...ma 'ra yä nts'api,
ngu gä emfụ ma 'ra yä ụgi. Ha gi tsa ma ñ'ụ.

Ha nu'bu dä beni nu'ä n'a 'mi'ki ge ma t'ukäku bi hñeni.

N'a rä nts'api, ngu'ä rä thehe o rä nzoö, ge'bu mangä rä ndo'yo ge di ntsau'iä n'a rä hñeni.

¿N'a 'mi'ki xkä hñeni?

Kot'i'ü ma nts'ant'i nu'ü yä nts'api n'a 'mi'ki xkä pe'tsi:

Uñaxu

Nzoq

Thehe

U'yuga

Nzongä da

Ts'amañ'ü

Njotä xiñu

¿Xkä pe'tsä ma 'ra yä nts'api? Ofo ndañ'ü: _____

¿Gi beni hángu yä pa gá tɔ'mi bi mengi'ä ri nzaki?

Xihni'ä rä nts'ant'i hángu'ä gá tɔ'mi gá yopä m'ui xä ñho:

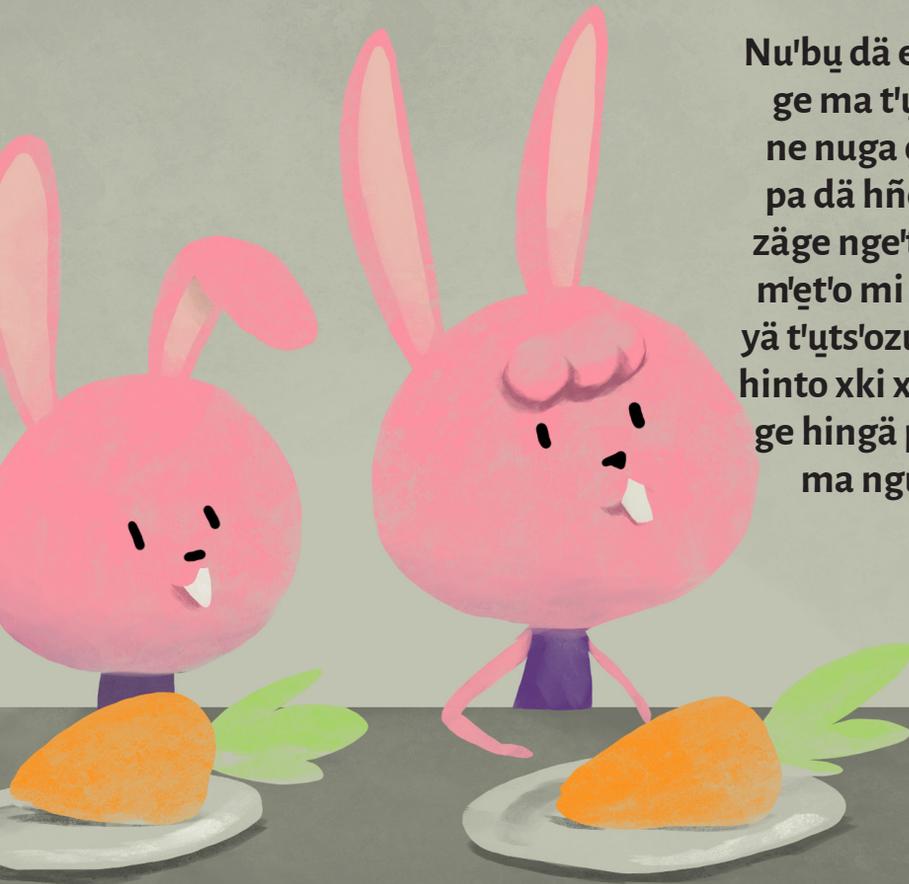
1 pa

2 ó 3
yä pa

Ngu 4 ne
6 ma pa

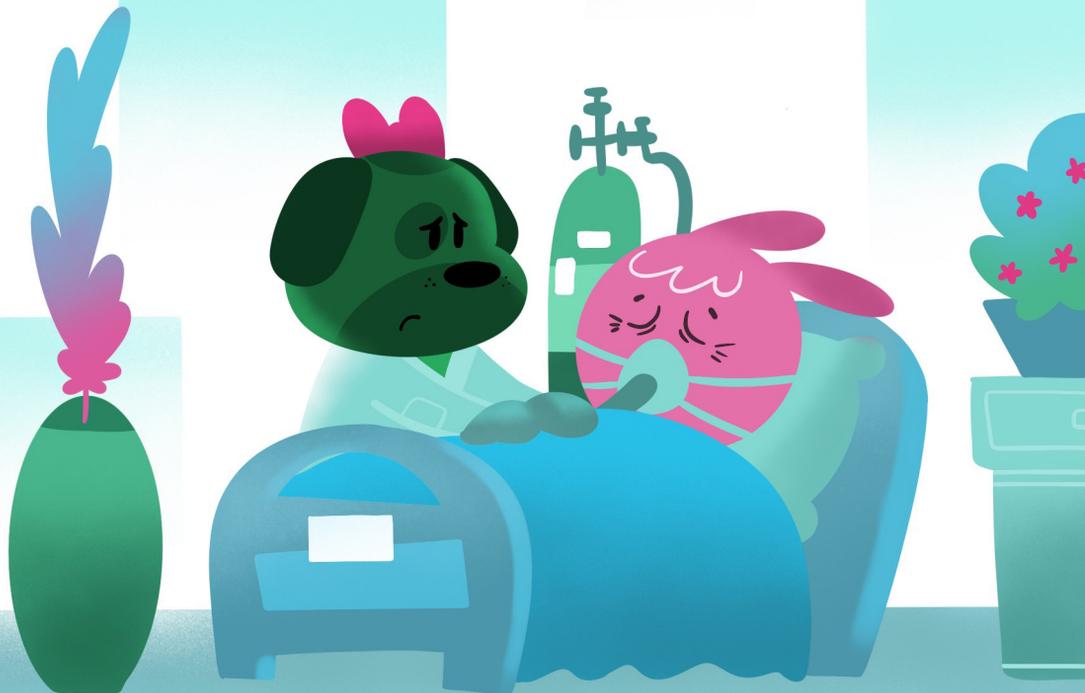
7 ma pa o
thogi'u

Nu'bu dä ena: xi'ä
ge ma t'ükäku
ne nuga ot'ä yä
pa dä hñenihe,
zäge nge'tho ma
m'et'o mi ja nu'u
yä t'uts'ozu'ue. Ha
hinto xki xikägihe
ge hingä ponihe
ma nguu...

Ma nana bi xiki ge nuna t'uts'ozu'ue rä 'ra'yo, ha nu'ä rá
ugi nuna hñeni xa di nts'edibi'ü yä zi xita, nge'tho ge japi
strä hñeibi'ü dä joxä yä hña.

'Rabü xa dä nts'edibi'ü ha pe'tsi ge dä ma ha rä
ngu gá oxäda'thi.

Xä nts'unibi 'nehe nu'ü yä jä'i pe'tsi ma rä yä hñeni, ngu nu'ä
n'a t'embi hñeni gá do'thui. Nuyü yä mut'äjäi fädiyü ngu yä
jäi xa ts'uthobi dä hñeni.

Njuxäts'edi'ä rä ji

Thohnoho

hñeni gá do'thui

Hñengä joxähñä

'Rabụ pọhụ yä t'ụts'ozu'ue pẹ'tsä 'ra yä 'ra'yo 'bai. Nzäntho
nixi di pädiḥu, ha n'andi ma n'a xa di ụnjụ.

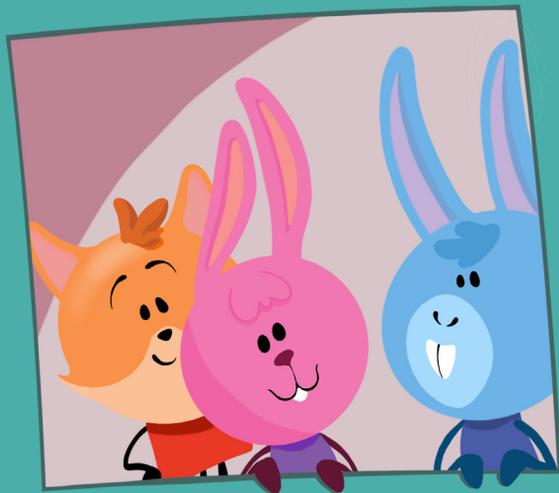
Ge'ä bi njani nuna 'ra'yo t'ụts'ozu'ue, rá thuhu Coronavirus
SARS Co-V 2 ó COVID19, gehni bá bọhọ rá mụdi ha
China rá gáxä zana rä jeya 2019.

**Nu'bu ndunthi yä jä'i di hñeni'u ma hyegi'ä rä hñeni ha n'a
rä hnini o n'a rä dāhai, nu'ä t'embi nthoxähñeni.**

**Há ma 'ra yä hai xa ndunthi bi hñeni mahyegi n'adbu, ge bi
ñ'otho yä ngu gá oxäda'thi habu dä t'othe'u.**

Hänge njabu nu'u yá
ts'uthui akägihu Gä
kohitho ha ma nguhu,
njabu Gä mfastehu
ge hinda hñuts'i'u yá
ndunthi yá nthoste
ha ge nu'u yá jä'i ge xa
di nts'unibi dä hñeni
hindä hñeni ma
hyegi ga'tho.

Dá pädibye, dá embi'ä
ma dada.

Ha nu'ä bi 'ñengägi: mahyoni
gä othü ma 'ra yä t'ot'e ge dä
mfaste ge nu'ü yä nthoste
hindä ñ'o, ngu'ä rä nsu'ye
ndunthi 'mi'ki rä pa.

¿Gí pädi hánja gi xuki'ü ri 'ye?
¿Gí pädi te dä ma rá müdi ne
te 'be'ä m'efa?

Ofo hánja dä t'ot'ä n'a rä hogä nsukä'ye.

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Njaua gä mfastehü ge hindä
nxangä nu'ä rä t'uts'ozu'ue,
mahyoni gä kotä ts'ät'i ma ne
ne ma xiñuhü ha di ndo'tä ma
yüniñu nu'bü di hehehü o di
hñets'ehü.

Nu'bü dá fudi dá tsapi hánja
dá za gä hñets'e, ha xa
bi 'rakä rä thede.
¿Dä za gi tsapige?

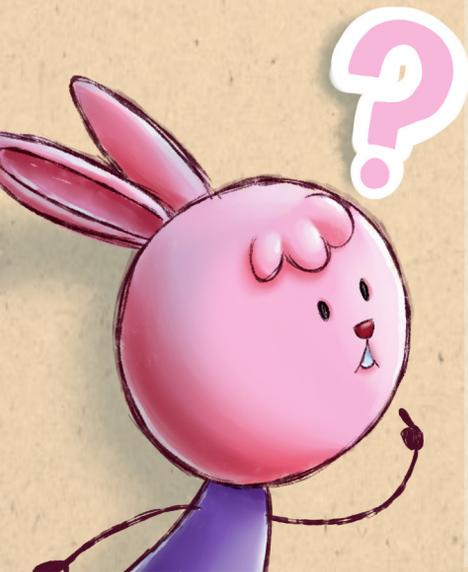
Ha nu'bu pētsi gā pōnihū, bi 'ñengā ma nana, mahyoni
hingā nkuat'ihū ha gā tsogihū rā nguni'ā yo ma'ye n'a ngu
n'a'uyā jāi njabū hingā ñhōts'ehū.

¡Dā za gi tsapi hingi nkuat'ihū nubū ha ri ngu nehe!

Nepu_{bye} bi ua'ä rä 'bede, dá nuu ge dá pädi
ndunthi'ü yä 'ra'yo noya.

Junibi'ü yä k'oi nu'ü yä noya ri 'ñepi n'a ngu n'a'ü:

Mut'äjä'i'ü xa
ts'uthobi dä hñeni

T'uts'ozu'ue

Nthoxähñeni

Hñoste

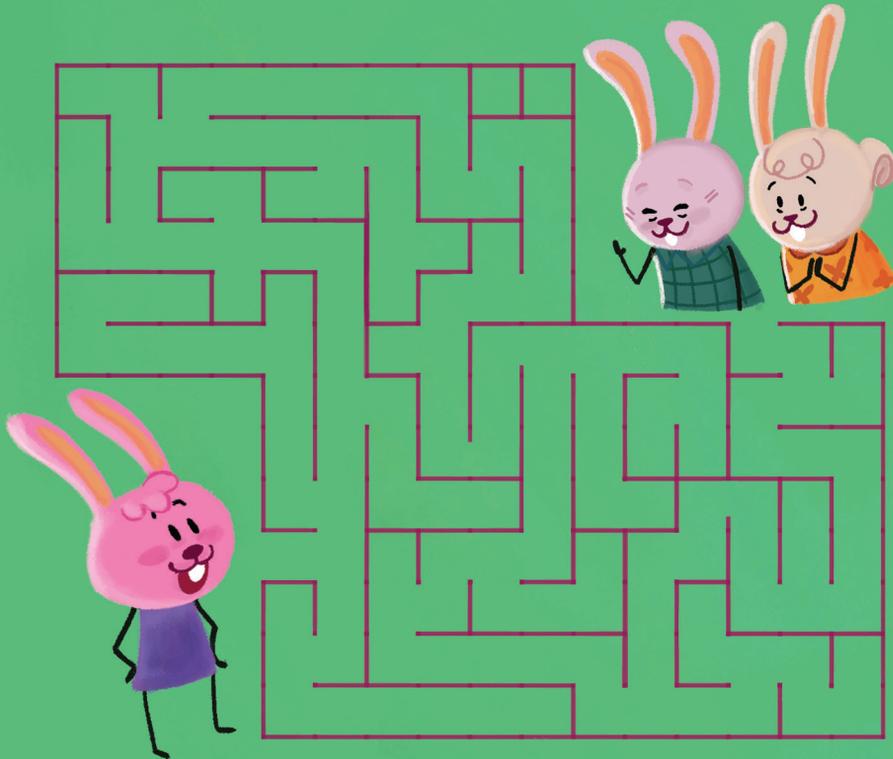
Njot'änsu

**Ma dada bi xiki nehe ge, nu'ụ yä pa gá Njot'änsu, pe'tsi
ge ga'tho ma n'a gä mfastehēe ha rä nguu, njabu gä
jahe'ä ma m'ui ma n'a strä ñ'enthoui ga'tho.
Ha gä tsapihe ge hints'a xa gä hitohee.**

Dá xipäbi'ä ma nana ge ndi hñei'ä ma zi zuzu, ha nu'ä
bi xikägi ge ne'u mi hñeigi, ha ge mi tsa gä tsapi gä
ñäuihe'u nt'oxgu njabu gä japihe dä johya'u.

Fats'i'ä rä t'ujua dä zofu'yá xita gi 'ñuti hánja dä ñlo ha
nuna 'međiñuu habu ge dä za dä 'ñe'tsä nuna nts'ofu.

Di ge'bu, n'a pa ngu n'a pa n'adä rä ya'ä di zofo'u ma zi xita,
njabu hingä hñeihee ndunthi. 'Rabü nehe di ña'be'u yá ku
ma nana ne ma dada ngu mi t'embä ma ya'bu ma
ue ne ma moo, ¡ha nehe nu'u mä ntsits'i!

¡Xähma 'bestho dä za gä handi'u!

Xa za stä hokihee nuna t'umfist'ofu jamädibi'u yá mfastetho Gä hmäte nu'u ndunthi yá mefi Gä hotho bi múnts'i bi uni'u yá ya'ä, yá 'befi, ne yá mfädi ge'u bi mfaste bi japi bi uadi nuna 'befi.

Yä gät'äk'oi:

Julieta Colás
Oscar Trejo
Boli Nolasco
Marcos Vargas “Marmot”
Carlos Sallas
Gaby Zermeño
Daniel Farrera
Ernesto Molina
Jessie Arias
Aida Sofía Barba
Julian Hernández
Robin Morales
Heis González
Oscar Pinto
Carlos Tron
Verde Agua
Lupita Guillén
Ana Karen Murillo
Venisa del Águila
Oscar Hernández
Raven Bazan
Sant Arellano
“Crayon” B. Alvarez

Rä mfeni, rä nt'ote ne rä ngüt'ä'befi:

Pixelatl / José Iñesta, Christian Bermejo y Jordi Iñesta

Bi 'yofu'ä:

Jordi Iñesta

Rä ngüt'ä'befi ne rä nt'unt'ofu:

Diana Pérez

Rä njots'äñho Gä nt'ofu:

Karen Acosta

Rä hmi Gä mfist'ofu:

Carlos Cano

Rä ompä'ñuu:

Mariana Cano

Ompä'ñuu Gä 'befi'ä hñäki:

Instituto Nacional
de Lenguas Indígenas

Çut'ä'befi Gä 'ratsänt'ofu:

Instituto Hogam'ui A.C.

Yä 'ratsänt'ofu'ä

Hñähñu u Otomi:

Jacinto Cruz Huerta
Yessica Roque Roque
María del Carmen Mezquite Gómez
Bonifacio Pérez Botho
Telésforo Morán Ventura

Rä 'nañ'ou yá jä'i ne'ä rä mefi k'oi bi thäi'ä ha nu'a n'a rä t'umfist'ofu mahyegi “Nu'ä rä pa bi 'ñangä gatho” ge'ä dä hokihee ngu bi ual'ä rä däbimhai nu'ä rä jeya 2017. Ne'ä ge n'a rä mut'ä nthokä 'befi dä za gi tsudi ha nuna ñot'inxii:

<https://bit.ly/Px17-20>

Nuna gehna 'na rä mut'änthokä 'befi xä thoki nixi thoma n'a rä njut'i. Thopäbi dä thämpä ga'tho yä k'oi nu'bu ge nzäntho hindä 'ba nsehe nu'bu ge dä hnongä nu'ä rá müdi 'befi nu'u t'ot' bi 'yofu. 'Bu ja n'a rä nt'äni o ja te gi maa, 'yofu ha: **info@pixelatl.com**

Nuna dängä nthoxähñeni rä payabye ri ñe'ä t'embi COVID-19 di unga gatho yä jä'i 'ra n'año'u yä jeya, uni nehe'u yä t'ukäts'unt'u ne yä t'ukänxutsi, hage nehe handi'u yä ndumu'i yä dänga jä'i nthets'ibi ha hingä mahyoni di pädi'u hánja dä mangä nu'u yä ndumu'i ne yä m'uisse.

Nu'na t'ukä mfist'ofu bi thoki ndetho'ä rä xuñhaa go bi hoki'ä n'a rä mut'ä 'yofu gá mem'anda ri ñehe'u 'ra n'año yä xeni nu rä hai M'onda, ngu n'a rä mpefi ge dä max'u yä zi t'ukäbätsi dä mbeni'ä rä thogi, ha ne ngu n'a rä t'ot'e ge dä kadi'u dä mangä nu'ä tsa ne dä ñähniui'u yä t'ot'e gá nt'axi ne gá nsu ha nuya yä thogi.

